

LZA prezidents Ivars Kalviņš

Uzruna Latvijas Zinātņu akadēmijas rudens pilnsapulcē

2024. gada 21. novembrī

Godātā Latvijas Zinātņu akadēmijas Saime un viesi!

Cienījamās dāmas un godātie kungi!

Atļaujiet man sveikt Jūs LZA rudens pilnsapulcē, kurā sumināsim LZA Lielās medaļas laureāti akadēmiķi Maiju Dambrovu, un mums būs iespēja noklausīties arī viņas akadēmisko lekciju! Šodienas sapulcē ir paredzētas arī LZA augstāko amatpersonu vēlēšanas, un tas padara šo notikumu par īpaši nozīmīgu LZA nākotnei.

Vispirms es vēlētos no sirds izteikt pateicību LZA līdzšinējai vadības komandai un it īpaši visam LZA aparāta personālam, kas, saņemot būtiski zemāku atalgojumu salīdzinājumā ar citās valsts pārvaldes institūcijās un valsts publiskajās atvasinātajās personās nodarbinātajiem, ir spējis nodrošināt, ka laikā no 2021. līdz 2024. gadam visi uzdevumi, kurus paredzēja ar IZM noslēgtie līgumi par Latvijas Zinātņu akadēmijas darbības finansēšanu, tika izpildīti.

Īpaši es vēlētos pateikties LZA Senāta zinātniskajai sekretārei Almai Edžiņas kundzei, kas visus šos gadus ir bijusi ļoti nozīmīgs atbalsts gan Senāta darbā, gan arī Valsts zinātniskās kvalifikācijas komisijas funkcionēšanā, un ir iznesusi galveno smagumu LZA gadagrāmatas veidošanā, un, kopā ar LZA sekretāri Daci Govinčuku, – arī LZA sēžu un citu pasākumu organizēšanā. Es ļoti ceru, ka Edžiņas kundze tomēr nepametīs darbu LZA, jo bez viņas atbalsta daudzi LZA uzdevumi līdzšinējā apjomā vairs nebūs paveicami.

LZA vadība un atbalsta personāls katru gadu ir meklējuši arvien jaunas pieejas un paņēmienus, kā uzlabot savas darbības efektivitāti Latvijas valsts un Latvijas zinātnes, pētniecības un inovācijas izaugsmes labā. Galvenais mūsu uzdevums šajos četros gados bija mēģināt īstenot LZA jaunajā attīstības stratēģijā paredzēto.

Šajā sakarā LZA vadība vērsās pie valdības ar priekšlikumu paplašināt LZA un visas valsts zinātnes iesaisti ne tikai augstākajā izglītībā un pētniecībā, bet arī inovācijā, lai nodrošinātu valsts straujāku izaugsmi, kas būtu balstīta zināšanu ekonomikā. Mums izdevās panākt, ka ES Atjaunošanas un noturības mehānisma (ANM) ietvaros LZA inovāciju un tehnoloģisko ekspertīžu kapacitātes stiprināšanai tiek paredzēts finansējums viena miliona euro apmērā, lai mēs varētu audzēt savu

kapacitāti. To mēs vēlējamies izmantot LZA augstceltnes transformācijai par zinātnes, tehnoloģiju pārneses un inovāciju platformu jeb sava veida Latvijas Silīcija ieleju, kurā Latvijas augstskolas, valsts zinātniskie institūti un Ekonomikas ministrijas kompetences centri varētu izvietot savu koplietošanas inovāciju infrastruktūru un struktūrvienības vai birojus, tādējādi padarot to par visam publiskajam sektoram un Latvijas inovatīvajiem uzņēmējiem vienādi pieejamu inovāciju atbalsta infrastruktūru. Papildus tam mēs piedāvājam pārvietot uz augstceltni IZM, nozaru ministriju, kā arī LIAA ar inovāciju un tehnoloģiju pārnesi saistītos departamentus, tai skaitā Latvijas Zinātnes padomi.

Tomēr LZA piedāvājums veidot Latvijā Silīcija ieleju, izmantojot tās izvietojumam LZA augstceltni, IZM un lēmēj institūcijās netika nopietni izskatīts, un nekāda inovāciju atbalsta infrastruktūra valstī tā arī nav izveidota.

Sekas tam ir tālāka Latvijas atpalcība inovāciju jomā no pārējām ES dalībvalstīm, *EU Innovation Scoreboard 2024* valstu inovētspējas ranžējumā noslīdot no vidēji inovētspējīgas valsts statusa līdz pašai zemākajai jeb “pieticīgo inovatoru” kategorijai.

Savukārt Latvijas Zinātņu akadēmijai tas nozīmē to, ka sapnis par tai paredzētā ANM finansējuma ieguldīšanu tehniski-ekonomiskajā priekšizpētes projektā LZA augstceltnes transformācijai par Latvijas Silīcija ieleju pagaidām nav īstenojams. Tādējādi valsts varas struktūru nevēlēšanās praktiski atbalstīt LZA stratēģijas īstenošanu, ir pārvērtusi augstceltni no ieguvuma par finansiāli nepaceļamu slogu LZA.

Tāpēc akadēmijas nākamās vadības viens no pirmajiem uzdevumiem būs turpināt līdzšinējās LZA vadības pūliņus rast risinājumu, kā nodrošināt tādu LZA saimniecisko darbību, kas neģenerētu mums zaudējumus. Mums visiem kopā būs jādomā un jālemj par to, kādas izmaiņas LZA stratēģijā un, iespējams, arī Statūtos noteiktajā struktūrā ir nepieciešamas, lai nodrošinātu Latvijas Zinātņu akadēmijas ilgtspēju.

“Būt vai nebūt LZA” nav tikai retorisks jautājums, jo ir skaidrs, ka ar tik niecīgu finansējumu LZA pamatdarbības nodrošināšanai (nemaz jau nerēķinot ēkas uzturēšanai nepieciešamo atbalstu, ko IZM nenodrošina un nekad nav nodrošinājusi), LZA funkcionēt nespēj, un risinājumu tam ir jārod.

Šajā sakarā LZA vadība ir dziļi pateicīga tiem LZA locekļiem, kas nesēn aktīvi piedalījās diskusijā par valsts augstākajām amatpersonām adresētas vēstules

saturu, kuras vadmotīvs bija LZA turpmākās darbības un pat pastāvēšanas nodrošināšana, un it īpaši tiem mūsu saimes locekļiem un LZA atbalstītājiem, kopā 352 personām, kā arī Augstākās izglītības padomei, Rektoru padomei, Latvijas Profesoru asociācijai, Latvijas Zinātnieku savienībai, kas šo vēstuli parakstīja. Tomēr ar dziļu nožēlu jāsecina, ka nedz Saeima, nedz IZM, nedz arī Finanšu ministrija, pārkāpjot likuma prasības un premjerministres rīkojumu, tā arī nav pagodinājušas LZA saimi ar savu atbildi, bet Valsts prezidents savu attieksmi tā arī neizpauž, sagaidot, ka lēmumu par vēstulē minēto problēmu risinājumu pieņems citas valsts augstākās amatpersonas.

Es vēlos īpaši pateikties viceprezidentam Andrejam Ērglim, kas divus LZA Statūtos atļautajos termiņus izcili darbojās LZA labā pilnīgi bez jebkādas atlīdzības, un viceprezidentam Andrim Šternbergam, kas par simbolisku samaksu deva lielu ieguldījumu LZA pārstāvniecībā dažādos forumos, kā arī akadēmijas tēla veidošanā un zinātniskā līmeņa celšanā fizikas un tehnikas jomās. It īpaši nozīmīgi bija tas, ka, pateicoties viņa uzrunātajiem sponsoriem, LZA varēja finansēt ne vienu vien iniciatīvu.

Tāpat es gribētu uzteikt arī viceprezidenta Ojāra Spārīša veikumu, kas ne tikai pārraudzīja humanitāri sociālo zinātņu jomu, bet arī pats aktīvi iesaistījās zinātnieku intervēšanā un, kopā ar Ilonu Gehtmani-Hofmani, veidoja “Zinātnes Vēstneša” saturu, kā arī nodrošināja LZA gadagrāmatu veidošanu un izdošanu angļu valodā, rūpējās par daudzu pasākumu norisi un gādāja par to finansējumu. Pateicoties viņam, dienas gaismu ir ieraudzījusi grāmata “Akadēmiskie dialogi par zinātņi un dzīvi”, par ko pēc manas uzrunas es lūdzu akademiķi Spārīša kungu sniegt īsu informāciju pilnsapulces dalībniekiem.

Diemžēl man pilnsapulcei ir jādara zināms, ka esmu spiests ieteikt turpmākajiem četriem gadiem samazināt ievēlamo LZA viceprezidentu skaitu līdz vienam, jo valsts vadītāju ieskatā trīs viceprezidenti ir nepiedodama LZA izšķērdība.

LZA prezidentam valsts varas gaitēnos daudzkārt izteikto pārmēģumu kontekstā es biju spiests atturēties arī no uzaicinājuma viceprezidentam Ojāram Spārītīm balotēties viceprezidenta amatā uz otru periodu, jo tieši viņa prezidentūras laikā LZA tika pieņemts lēmums noslēgt bēdīgi slaveno nomas līgumu ar Jura Millera uzņēmumu AS “Rīgas Koncertzāle”, kas ir devis iespēju bijušajam nomniekam un tagad trīs firmu prasību pret LZA cesionāram Jurim Milleram jau desmit gadus graut LZA tēlu un nodarīt LZA milzīgus finansiālus zaudējumus, par ko LZA saime var

mūsu mājaslapā uzzināt tuvāk. Tomēr vēlos vēlreiz uzsvērt, ka tas nemazina manu pateicību akadēmiķim Ojāram Spārītīm par viņa paveikto viceprezidenta amatā šajā atskaites periodā.

Ar piesardzīgu optimismu varu informēt pilnsapulci, ka, pēc vairāku mēnešu saskaņošanas ar Ekonomikas ministriju, beidzot ir parakstīts līgums par ekspertīžu veikšanu inovāciju projektiem un RIS-3 virzienu monitoringa rezultātu izvērtēšanu. Tas gan neatbilst mūsu sākotnējai iecerei, kā ieguldīt ANM līdzekļus, bet tomēr varētu atstāt pozitīvu ietekmi uz mūsu ekspertu veikspēju.

Tagad LZA nodaļām ir iespēja pierādīt, ka LZA patiešām ir spējīga nodrošināt augstvērtīgas un zinātnē balstītas ekspertīzes. Tāpēc aicinu ikvienu LZA saimes locekli iesaistīties, jo šo ekspertīžu veikšanai tiek dots ļoti īss laiks, un to pavada izsmalcināta birokrātija. Bet, ja no šī uzdevuma atteiksimies, tad tas būs spēcīgs arguments, ka LZA nespēj veikt tās Hartā noteiktos pienākumus ar visām no tām izrietošām sekām – līdz pat LZA likvidācijai. Tas nozīmē, ka tad nevienam no mums vairs nebūs arī Latvijas Zinātņu akadēmijas locekļa statuss.

Tomēr par spīti visām negācijām ar gandarījumu ir jāatzīst, ka LZA joprojām veiksmīgi turpina darboties Latvijas zinātnes un valsts interesēs. Un par to vispirmām kārtām jāpateicas LZA aparāta darbiniekiem, kas ir strādājuši patiešām pašreizējā veidā.

Ar kopīgiem spēkiem mums ir izdevies panākt jaunas zinātnieču atbalsta formas – Baltijas stipendijas sievietēm zinātnē – iedibināšanu. Šo 7000 euro vērtu stipendiju Baltijas zinātņu akadēmijas iedibināja kopā ar Baltijas valsti UNESCO Nacionālajām komisijām. Lai suminām trīs pirmās mūsu valsts stipendiātes – zinātņu doktores Danielu Godiņa un Anni Sauku, kā arī maģistri Līgu Ignatāni! Un liels paldies Latvijas Televīzijai par atbalstu videosižetu sagatavošanā, un to izmantošanas atļaujas sniegšanā Latvijas Zinātņu akadēmijai, kā arī Starptautisko sakaru nodaļas darbiniekiem Ilzei Trapencierei un Kristapam Brokam, kas ārlietu sekretāra Modra Greitāna vadībā ir paveikusi lielu darbu šī konkursa organizēšanā, un arī sabiedrisko attiecību speciālistei Ilzei Stengrevicai par tā popularizēšanu.

Viena no LZA pamatdarbības jomām ir tieši Latvijas zinātnes pārstāvība starptautiskajās zinātnisko institūciju apvienībās, kuru īsteno Starptautisko sakaru nodaļa, kas organizē arī zinātnisko sadarbību starpvalstu kopprojektos. Kā vienu no 3 gadu projektiem, kas šogad noslēgsies, jāmin divpusējās sadarbības projekts ar Čehiju, kurā Latviju pārstāv Latvijas Valsts Koksnes ķīmijas institūts akadēmiķa Uģa Cābuļa vadībā.

Šogad tika arī izsludināts jauns projektu konkurss 2025.-2027. gadam, kurā tika apstiprināti 3 sadarbības projekti. Tāpat šogad noslēgsies arī seši starpvalstu zinātniskās sadarbības projekti ar Poliju. Šobrīd ir izsludināts jauns mobilitātes projektu konkurss ar Polijas Zinātņu akadēmiju 2025.-2027. gadam. Pirmo reizi Latvijas jaunajiem zinātniekiem (līdz 45 gadiem) ir sagādāta iespēja pieteikties konkursam uz 6 mēnešu atbalstu pētnieciskajam darbam KTR, no kuriem viens zinātnieks varēs doties uz kādu no Ķīnas universitātēm jau šogad, bet pārējie – nākamgad.

LZA nodaļas un Senāts pēdējā pusgadā galvenokārt koncentrējās uz jauno LZA locekļu kandidātu uzklauššanu un izvērtēšanu, sagatavojot savus pretendentu ranžējumus LZA pilnsapulcei. Tomēr es vēlētos atzīmēt, ka īpaši aktīvi šajā periodā ir darbojusies Lauksaimniecības un meža zinātņu nodaļa, ko par simbolisku atlīdzību vada akademiķe Baiba Rivža, kas vienlaicīgi ir arī izcili darbojusies kā LZA ģenerālsekretāre un LZA Valdes priekšsēdētāja, par ko viņai liels paldies!

Šī nodaļa, sadarbībā ar Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmiju, ik gadu rīko Topošo zinātnieku konkursu un Lauka un meža izmēģinājumu un laboratoriju eksperimentu skati-konkursu, aktīvi sadarbojas ar LVMI "Silava", gatavojot EuroDendro – 2025 un 12. Baltijas Terioloģijas konferenci 2025, piedalījās Zemkopības ministrijas rīkotajā konkursā "Sējējs" un Starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Reģionālās attīstības tendences ES valstīs", kā arī daudzos citos pasākumos. LMZN ir arī vienīgā nodaļa LZA sastāvā, kas ik gadu slēdz un īsteno sadarbības līgumu ar savas nozares ministriju, un tā ietvaros vērtē un popularizē Latvijas zinātnieku devumu valstij.

Laika trūkuma dēļ man nav iespējas sniegt informāciju par visu nodaļu aktivitātēm, tomēr gribētos pieminēt vēl arī HSZ nodaļu, kas kopā ar KBM nodaļu aktīvi piedalās Jāņa Stradiņa akadēmisko lasījumu organizēšanā. Tās vadītājs akademiķis Guntis Zemītis arī aktīvi pārstāv LZA Sēlijas kongresā, un viņa vadītā HSZ nodaļa ir reaģējusi uz daudziem sabiedriski aktuāliem kultūrpolitiskajiem notikumiem, izsakot priekšlikumus un paužot LZA attieksmi un viedokli par tiem, tādējādi veidojot pozitīvu LZA tēlu.

Savukārt par LZA mājaslapas satura būtiskiem uzlabojumiem atzinība pienākas sabiedrisko attiecību speciālistei Ilzei Stengrevicai. No tajā ievietotajiem materiāliem vislielākā sabiedrības interese ir bijusi par Baltijas stipendijas sievietēm zinātnē laureātēm, par 2023. gada zinātnes sasniegumu konkursa noslēguma

ceremoniju, un par 2024. gada LZA vārdbalvu laureātiem, no kā var secināt, ka LZA rīkote zinātnieku apbalvošanas pasākumi dod vislielāko pienesumu LZA atpazīstamības stiprināšanā.

Ar prieku varam atzīmēt, ka LZA locekļu darbību ir augsti novērtējuši arī valsts vadītāji, LZA ģenerālsēkretārei Baibai Rivžai un LZA akadēmiķei Vairai Viķei Freibergai šogad piešķirot Ministru kabineta balvu. Ordeņu kapituls ir piešķīris Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieka goda zīmi LZA korespondētājloceklim Jānim Plepam par viņa izcilajiem ieguldījumiem konstitucionālajās tiesībās. Savukārt Ministru kabineta Atzinības raksti zinātnes jomā piešķirti akadēmiķim Kasparam Tāram un korespondētājloceklim Raivim Žalubovskim, ar ko arī apsveicam mūsu izcilniekus.

Latvijas Zinātņu akadēmija ir tik stipra, cik stipri esam katrs no mums. Tāpēc ar prieku varam secināt, ka konkurss par tiesībām kļūt par LZA saimes locekļiem šogad ir bijis ļoti liels, kas liecina par to, ka LZA prestižs zinātnieku vidū ir gana augsts. Novēlu ikvienam no mums izdarīt pareizo izvēli, lai jaunievēlētie mūsu kolēģi kļūtu par LZA tālākas izaugsmes garantu!

Paldies visiem, kas ir devuši savu pienesumu, lai LZA varētu būt par vienojošo platformu Latvijas augstākās izglītības, zinātnes un inovācijas ekosistēmā, un visiem mūsu saimes locekļiem, kas Latvijas radio un televīzijas kanālos ir pauduši zinātnē balstītus ieteikumus un vērtējumus, tādējādi atgādinot, ka Latvijas Zinātņu akadēmija patiešām apvieno gaišākos Latvijas prātus.

Strādāsim visi kopā, lai LZA zvaigzne arī turpmāk spoži mirdzētu pie Latvijas un ES debesīm! Vēlu veiksmi darbā un laimi personīgajā dzīvē ikvienam! Dievs, svētī Latviju!